

ACTIVITATEA NAȚIONALĂ A CLERICILOR DIN BANATUL DE SUD, ÎN PREAJMA MARIÍ UNIRI

Preot conf. dr. Daniel Alic

THE ROMANIAN ORTHODOX PRIEST FROM BANAT FOR THE NATIONAL IDEALS OF UNITY

Abstract: The Romanian Orthodox Church from Banat, faithful to the Orthodox principles and commandments, has always been an institution in service of her flock. Thus, because the Romanians from this region desired to be united with the Romanians from all other provinces, the Church, through its ministers, supported this desideratum. After the World War II, when the moment for this unification came, the bishops, the deans and the entire clergy from Banat were, alongside all political representatives of the people, the first fighters for the national ideals of unity.

Keywords: The Romanian Orthodox Church from Banat, Great Union, World War II, Miron Cristea, clergy.

Situația politică în care se afla Imperiul austro-ungar la sfârșitul primului război mondial a grăbit prăbușirea acestuia. Monarhia dualistă avea aspectul unui conglomerat care s-ar mai fi putut menține foarte greu în condițiile unei epoci de egalitate și libertate cetățenească, mai ales că sistemul politico-psihologic al regimului s-a bazat pe ideea de dominare și asimilare a naționalităților supuse, chiar și în timpul războiului, când sentimentul național era mai puternic ca oricând.

Cu toate încercările administrațiilor de la Viena și Budapesta de a reabilita situația, eșecurile înregistrate pe fronturile de răsărit și apus au declanșat începerea procesului de fărâmițare a Imperiului. Principiul autodeterminării naționale, vehiculat de conducătorii politici din țările Europei occidentale și de toată presa democratică, avea să-și spună cuvântul și asupra poporului român.¹

* Rev. Father Lect. PhD Daniel Aron Alic, „Eftimie Murgu” University Resita (Faculty of Social Science, Department of Theology), Resita, ROMANIA. Last book: *Deaneries and parishes of the Caransebes Diocese. Micro-monographs*, Cluj University Press Publishing House, Cluj-Napoca, 2016. Contact: alic_daniel@yahoo.com

¹ Sorin Marius Petrescu, *Presa străină și Unirea din 1918*, în „Studia Caransebesiensia”, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2004, p. 47-49.

În acest context politic, Comitetul executiv al Partidului Național Român s-a reunit sub președinția lui Teodor Mihali, la Oradea, în casa deputatului Aurel Lazăr.² Aici s-a redactat și votat varianta finală a unei declarații prin care românii din Transilvania și Banat își cereau dreptul de autodeterminare și nu mai acceptau să fie reprezentați ca națiune de Guvernul maghiar. Ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe din Banat, la această întâlnire a participat dr. George Popovici, protopopul Lugojului.³ S-a alcătuit și un subcomitet de acțiune cu sediul la Arad, format din: Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Ștefan Cicio Pop, Ioan Suci, Alexandru Vaida Voevod și Aurel Vlad, alături de reprezentanți ai social-democraților români.⁴ Declarația a fost citită în parlamentul maghiar la 18 octombrie 1918 de către Alexandru Vaida-Voevod și a provocat pentru auditoriu un adevărat șoc.⁵ Declarația a fost întregită de cuvântarea lui Vasile Goldiș, care a afirmat la 25 octombrie 1918 că, asupra destinului românești, numai o adunare națională se poate pronunța.

În aceeași dată, 25 octombrie 1918, Consiliul militar maghiar, în frunte cu Károlyi Mihály, a preluat Guvernul de la Budapesta și a încercat o înțelegere cu minoritățile conlocuitoare, pentru integritatea Ungariei în granițele ei feudale. Această înțelegere nu a fost acceptată și, în 31 octombrie 1918, Banatul a fost declarat republică.⁶ Trebuie amintit că împăratul Carol IV de Habsburg, pentru a-și salva monarhia, a făcut un plan de federalizare a diferitelor minorități din cuprinsul imperiului, dar această ofertă a fost ascunsă românilor de prim-ministrul Tisza.⁷

În urma acestor evenimente, în 2 noiembrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, cu sediul la Arad, ca for tutelă al intereselor politice ale românilor din Transilvania și Banat. Consiliul Național Român Central a emis un apel către națiunea română, în care înștiința că războiul lung și sângeros, început din interese străine, s-a sfârșit. Românii erau îndemnați la calm și la apărarea proprietăților private sau comune, mai ales că „a venit vremea ca fiecare popor și fiecare individ să fie egal îndreptățit și stăpân pe soarta sa.”⁸ Același apel arăta că în Consiliul Național Român au fost aleși: dr. Teodor Mihali, Vasile Goldiș, dr. Alexandru Vaida Voevod, dr. Ștefan C. Pop, dr. Aurel

² Teodor Mihali a invitat pe episcopul Miron Cristea la această întâlnire. A. Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare*, Editura Minerva, București, 1984, p. 153.

³ Dr. Victor Lăzărescu, *Protopopul dr. George Popovici (1862-1927)*, în „Mitropolia Banatului”, XXVIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 693.

⁴ Dr. Aurel Cosma jr., *Amintiri și mărturii de la Unirea din Alba Iulia*, în „Mitropolia Banatului”, XXVIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 643.

⁵ Ioan Clopoșel, *Revoluția din 1918 și unirea Ardealului cu România*, Editura revistei „Societatea de Măine”, Cluj, 1926, p. 39-47.

⁶ Preot Gheorghe Naghi, *Preoții din Banat în evenimentele anilor 1914-1918*, în „Mitropolia Banatului”, XXVIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 610.

⁷ Dr. Aurel Cosma jr., *op. cit.*, p. 643.

⁸ Arhiva Episcopiei Daciei Felix (în continuare A.E.D.F.), *Fond Protopopiatul Vârșeț*, dosar 1918, nr. 305/1918.

Vlad, dr. Aurel Lazăr, iar ca membri din partea Partidului Social Democrat: Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Trifon Albani și Iosif Rănoi. Consiliul era forul românilor din Ungaria și Ardeal, recunoscut de țările Europei, chiar și de Guvernul maghiar revoluționar. În urma acestui apel, prefectul județului Arad, dr. Varjaszy Lajos, a declarat într-un ziar maghiar din Arad că „nu trebuie să luăm în nume de rău dacă românimea continuă să privească cu neîncredere viitorul pe care noua Ungarie îl promite [...] Eu găsesc cât se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai tolereze robia.”⁹

Dr. Ștefan Cicio Pop, președintele Consiliului Național Român Central de la Arad, a trimis în teritoriu delegații, care trebuiau să constituie consilii naționale locale în fiecare localitate, în fiecare plasă și în fiecare comitat. În componența acestor consilii trebuiau să fie aleși, după datina românească, bătrânii satelor, în frunte cu preoții, învățătorii și intelectualii români.¹⁰ Locuitorii satelor și orașelor au fost îndemnați să primească delegații acestui consiliu, cu scopul de a înființa Consilii naționale locale și Gărzi naționale românești.¹¹ Rolul consiliilor naționale a fost acela de a prelua conducerea administrativă la nivelul satelor, cercurilor și comitatelor, în locul fostelor administrații maghiare.¹² Gărzile naționale au înlocuit jandarmeria maghiară și reprezentau forța publică a suveranității românești, sub autoritatea consiliilor naționale, rolul lor principal fiind paza și protecția oamenilor și a bunurilor private și publice.¹³

Imediat după aceste declarații, ziarul *Drapelul* din Lugoj a cerut românilor bănățeni să se așeze sub protecția și sub conducerea comitetului de la Arad: „Consiliul Național Central Român este singur for competent după care trebuie să se orienteze întreaga suflare românească. Acest Consiliu [...] are să facă toate pregătirile pentru organizarea voinței naționale. După avizul acestui Consiliu trebuie să se orienteze întregul neam.”¹⁴

Consiliul Național Central de la Arad, a alcătuit și un întemeiat manifest al națiunii române din Ungaria și Transilvania, pe care l-a adresat popoarelor lumii. Manifestul, preluat de *Foaia Diecezană*, organul de presă al Episcopiei Caransebeșului, a adus la cunoștința țărilor lumii „voința națiunii române de a se constitui în stat liber și independent spre a-și putea valida nelimitat forțele sale în serviciul culturii și al libertății omenești [...] Pe teritoriul său strămoșesc națiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate națională

⁹ Virginia Ardelean, *Alba Iulia – 1918. Momente de neuitat*, în „Studia Caransebesiensia”, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2004, p. 73.

¹⁰ Laurențiu Oanea, *Dr. Ștefan Cicio Pop. Un titan în luptele național-politice ale românilor din Transilvania și părțile românești din Ungaria (1865-1934)*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2008, p. 133.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 138.

¹⁴ *Drapelul*, Lugoj, XVIII, 1918, nr. 112 din 3 noiembrie, p. 3.

și organizarea sa în stat liber și independent o va întocmi pe temeiurile democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condițiilor de viață [...] Nu mai voiește să trăiască în legătură de stat cu națiunea maghiară, ci este hotărâtă a-și înființa pe teritoriul locuit de dânsa statul său liber și independent. Anunțând popoarele lumii această voință și hotărâre a sa, națiunea română din Ungaria și Transilvania invoacă pe seama sa sprijinul lumii civilizate și geniul libertății omenești declarând sărbătorește, că din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărâtă a peri mai bine, decât a suferi mai departe sclavia și atârănarea.”¹⁵

În acest context, energia națională a episcopului Miron Cristea de la Caransebeș, un român înflăcărat, a fost promptă și fără ocolișuri. În circulara nr. 6150 din 26 octombrie/8 noiembrie 1918, episcopul Miron Cristea i-a anunțat pe credincioșii din Eparhia Caransebeșului despre constituirea Comitetului Partidului Național Român ales la Marea Conferință Națională, numit și Consiliul sau Sfatul Națiunii Române ca for superior pentru poporul român.¹⁶ Din proprie inițiativă a hotărât și ordonat preoților din eparhie ca împăratul Austriei, deși nu abdicase, să nu mai fie pomenit la serviciul liturgic: „Sfânta tradițiune a Bisericii noastre răsăritene a fost în slujbele sale totdeauna cu deosebită luare aminte la autoritatea sau stăpânirea lumească. Cu atât mai vârtos trebuie să o facă aceasta Biserica poporului român, pusă pe temelii naționale. Deci – și până când Preasfințitul sinod episcopesc în deplina sa competență va satori conform noilor stări de drept definitive ecteniile și pomenirile respective – dispun următoarele:

La Ectenia cea mare de la începutul slujbelor se adaugă la locul cuvenit – *Pentru înalta noastră stăpânire națională și pentru Marele Sfat al națiunii române, Domnului să ne rugăm.*

La Ectenia după Sfânta Evanghelie – *Încă ne rugăm pentru înalta noastră stăpânire națională și pentru Marele Sfat al națiunii române, pentru stăpânirea, biruința, petrecerea, pacea, sănătatea, mântuirea și iertarea păcatelor lor, și pentru ca Domnul Dumnezeu mai ales să le deie spor și să le ajute întru toate lucrările lor spre binele obștesc.*

La ieșirea cu Sfintele Daruri, după pomenirea episcopului, – *Pe prea înalta noastră stăpânire națională și pe Marele Sfat al națiunii române, Domnul Dumnezeu să le pomenească întru împărăția Sa.*”¹⁷

Din punct de vedere bisericesc, această pastorală a fost actul suprem de respingere a stăpânirii străine, mai ales că doctrina Bisericii Ortodoxe prevede ca la slujbe să fie pomeniți stăpânitorii lumești, ca un act de implicare a Bisericii în timpul istoric. Pastorală episcopului Miron Cristea a fost primită cu bucurie și de românii din afara eparhiei. Ziarul *Românul* din Arad a publicat integral

¹⁵ *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XXXIII, 1918, nr. 44 din 11/24 noiembrie, p. 3.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 42 din 28 octombrie, p. 1.

¹⁷ Arhiva Episcopiei Caransebeșului, *Fond Bisericesc (III)*, dosar 212/1918, nenumărat.

textul pastoralei, cu o scurtă notă explicativă: „Preasfințitul Părinte al Caransebeșului, dr. E. Miron Cristea, a trimis clerului său următoarea circulară, în care zvâcnește duhul zilelor mari de azi. Cetiți, frați români, cu sfințenie acest document istoric al Bisericii noastre Ortodoxe de aici, care ne-a păstrat neatins sufletul feciorelnic prin urgii de veacuri. Preasfințiți, ne închinăm!”¹⁸

În probleme școlare, un ordin circular al episcopului Miron Cristea, emis în 24 octombrie 1918, a anunțat oficiile parohiale și învățătorii din Episcopia Caransebeșului ca la școlile primare să nu se mai predea în limba maghiară, iar orele devenite astfel disponibile, să fie folosite pentru predarea religiei, a limbii române și a compunerii.¹⁹

Imediat după manifestul Consiliului Național de la Arad, în localitățile Banatului au avut loc adunări care au decis înființarea consiliilor naționale locale. La Caransebeș, un grup de intelectuali români între care și oameni ai Bisericii, s-a întrunit în casa avocatului dr. George Lăbonțiu și a hotărât înființarea unui consiliu național local. Tot atunci s-a formulat un apel către intelectualitatea orașului, care era chemată la întărirea pozițiilor naționale și s-a hotărât convocarea unei adunări populare românești.²⁰ În Caransebeș, ședința de constituire a Consiliului Național Român a avut loc în ajunul sărbătorii Sfântului Dumitru, în 25 octombrie/7 noiembrie 1918.

Săptămânalul *Lumina* a consemnat detaliat evenimentul: „Românii din Caransebeș au ținut joi, 25 octombrie o adunare națională. Sala cea mare a magistratului orașenesc, dimpreună cu toate coridoarele, erau înghesuite încă cu mult înainte de termenul anunțat pentru începerea adunării. Galeria era împodobită cu toate damele române din localitate și tot pe această galerie fâlfăia mândrul nostru tricolor [...] Sosirea frunțașilor noștri este subliniată de urale. Precis la orele 6.00, masa prezidențială este ocupată de protopopul Andrei Ghidiu, directorul Dr. Petru Barbu, secretarul consistorial Dr. Cornel Corneanu și învățătorul director Iuliu Vuia. Adunarea proclamă de președinte pe părintele Andrei Ghidiu, iar de notar pe Iuliu Vuia.”²¹

Protopopul Caransebeșului, Andrei Ghidiu, a deschis adunarea printr-o cuvântare însuflețită, apoi a vorbit secretarul consistorial, dr. Cornel Corneanu, care a amintit despre trecutul zbuciumat al poporului român și a propus ca adunarea să făgăduiască credință neclintită Consiliului Național al românilor din Ungaria și Transilvania, unicul for chemat să conducă treburile obștești ale românilor și să aleagă un Sfat Național al românilor din Caransebeș care să fie încredințat cu organizarea Gărzii Naționale Române. Adunarea a primit propunerile și a jurat credință Sfatului Național Român, apoi s-a ales Consiliul

¹⁸ *Foia Diecezană*, Caransebeș, XXXIII, 1918, nr. 43 din 4/17 noiembrie, p.2-3.

¹⁹ *Românul*, Arad, VII, 1918, nr. 3 din 12 noiembrie, p. 2-3.

²⁰ William Marin, Ion Munteanu, Gheorghe Radulovici, *Unirea Banatului cu România*, Muzeul Banatului, Timișoara, 1968, 143.

²¹ *Lumina*, Caransebeș, I, 1918, nr. 43 din 14 noiembrie, p. 2.

Național Local.²² Din acesta făceau parte protopopul Andrei Ghidiu, dr. Petru Barbu, dr. Petru Comeș, dr. Cornel Cornean, Alexandru Diaconovici, Aurel Deboșan, Ion Dobromirescu, dr. Petru Florian, Ștefan Jianu, George Jumanca, Petru Lepșa, George Neamțu, Nicolae Novăcescu, Ilie Orzescu, Martin Rada, Iuliu Vuia și Dimitrie Sgaverdea.²³

A urmat apoi dr. Cornel Corneanu, care a rostit o cuvântare despre importanța istorică a momentului, în care a arătat că: „zilele pe care le trăim noi acum, sunt zile mărețe, zile istorice, cum n-a mai pomenit neamul românesc”.²⁴ Tot Cornel Corneanu a propus următorul proiect de rezoluție, care a fost aprobat de adunare:

„Cetățenii români ai orașului Caransebeș întruniți în 25 octombrie 1918 în Adunarea națională și cu provocare la hotărârea luată în 12 octombrie 1918 de comitetul executiv al Partidului național român se constituie în Sfat Național Român în Caransebeș.

Acest Sfat se supune întru toate Sfatului Național Central al românilor din Ungaria și Transilvania, care e unicul lor for chemat să hotărască asupra sorții națiunii române.

Sfatul Național Român din Caransebeș începând cu ziua de azi, ca organ reprezentativ al românilor caransebeșeni, ia asupra sa apărarea drepturilor acestora, având în cetățenii orașului a se supune întru toate dispozițiilor luate de acest Sfat.

Sfatul național român din Caransebeș luând la cunoștință că în oraș s-a constituit Sfat militar român, hotărăște înființarea unei garde naționale române în scopul asigurării siguranței publice. Iar până la organizarea acestei garde naționale, dăm tot sprijinul poliției orașenești pentru susținerea ordinii publice în oraș.

Sfatul național din Caransebeș aducând la cunoștința frunțașilor ținutului nostru constituirea sa, îi roagă, ca punându-se în legătură cu Sfatul Național Român, să porceadă la fel atât în ce privește ținuta lor națională, cât și organizarea de garde naționale civile, întru apărarea ordinii și a siguranței publice din satele noastre.”²⁵

Locotenentul dr. Alexandru Morariu a citit apoi procesul verbal prin care Consiliul Militar local, constituit sub președinția căpitanului Petru Maniu, s-a declarat organ executiv al Consiliului Național Român din Caransebeș, sub comanda supremă a Consiliului Național Român Central de la Arad.²⁶ La această

²² I. D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, volumul II, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1980, p. 1000-1001.

²³ Ioan Munteanu (coordonator), *Făurirea statului național unitar român. Contribuții documentare bănățene (1914-1919)*, București, 1983, p. 54.

²⁴ I. D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare...*, volumul II, p. 1000-1001

²⁵ Gheorghe Neamțu, *Activitatea C.N.R. din Caransebeș*, Tiparul Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1927, p. 16-17.

²⁶ I. Munteanu (coordonator), *Făurirea statului național unitar român...*, p. 57.

adunare, cu sprijinul Consiliul Militar local s-au organizat gărzile naționale civile, pentru apărarea ordinii și siguranței publice în oraș și în împrejurimi.²⁷

Din sala primăriei Caransebeșului mulțimea a plecat cu drapelul tricolor, cântând „*Deșteaptă-te române*” și „*Pe al nostru steag e scris unire*”, până în fața clădirii Episcopiei Caransebeșului. Episcopul Miron Cristea a ieșit la geamul reședinței sale, iar secretarul eparhial, Cornel Corneanu, a mărturisit episcopului dragostea credincioșilor. Ierarhul a rostit o cuvântare, rămasă în conștiința locului ca cel mai însemnat moment al evenimentelor premergătoare unirii: „Iubită nație românească! Lanțurile tiraniei maghiare au căzut de pe trupurile noastre. Le-au rupt sângele jertfit de frații noștri din regatul liber, le-au rupt surorile noastre latine Franța și Italia, le-au rupt puternica Anglie, le-a rupt înțeleptul Wilson [...] Națiunea română își va croi singură soarta și viitorul său cu ajutorul fraților de pretutindeni...”²⁸ Toți cei prezenți au fost îndemnați de episcop să jure credință Consiliului Național Român, ale cărui porunci trebuiau să devină sacre pentru toți cetățenii români ai Transilvaniei, iar mulțimea, la ovația profesorului Pavel Grecu, a strigat „Trăiască România mare!”²⁹ Cuvântarea episcopului a fost considerată de presa vremii „cum nu s-a mai auzit până acum din gura unui arhieru român.”³⁰

Despre constituirea Consiliului Național Român de la Caransebeș au scris nu numai ziarele locale, ci și *Drapelul* din Lugoj și *Românul* de la Arad, publicație care cu puțin timp înainte își reluase apariția. Bucuria lui Iuliu Vuia, mare publicist la toate ziarele timpului și locului, a fost foarte evidentă atunci când a reapărut ziarul *Românul*. El s-a adresat redacției ziarului astfel: „Mult onoratei redacțiuni «Românul» din Arad, salutând cu toată căldura inimii mele reînvierea «Românului», vă trimit alături, un raport despre constituirea Consiliului nostru Național de aici și a Gardei Naționale. Dumnezeu cu cauza noastră!”³¹

În luna noiembrie 1918, după constituirea Consiliului Național Român de la Caransebeș, satele bănățene au fost în fierbere. În fiecare localitate au fost constituite consilii naționale și s-au organizat gărzi pentru apărarea cetățenilor și a proprietăților lor.

Protopopul Andrei Ghidiu, ca președinte al Consiliului Național Român din Caransebeș, a mers în satele protopopiatului pentru a coordona înființarea consiliilor locale. În 28 octombrie/11 noiembrie a participat la adunările naționale ale locuitorilor din Feneș, Teregova și Domașnea. La Feneș, președinte al consiliului constituit a fost ales preotul Traian Peica, vicepreședinte, Iosif

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ C. Brătescu, *Biserica strămoșească din Banatul de sud și contribuția sa la făurirea României Mari (1867-1919)*, Editura Dalami, Caransebeș, 2007, p. 219-220.

³⁰ *Drapelul*, Lugoj, XVIII, 1918, nr. 118 din 3 noiembrie, p. 2.

³¹ I. Munteanu, *Făurirea...*, p.106. Raportul a apărut mai târziu în ziarul „*Românul*”.

Ostoaia iar notar Nicolae Sârbu.³² În localitatea Teregova, președinte a fost ales preotul Ioan Bogoevici, iar notar, Petre Bărsescu. La Domașnea, adunarea națională a ales președinte pe notarul Iosif Pepa.³³ În 29 octombrie/11 noiembrie, Andrei Ghidiu a participat și la constituirea consiliilor naționale din Armeniș și Rusca Teregova.³⁴

Delegat al Consiliul Național Român din Caransebeș, la înființarea multor consilii naționale locale, a fost și învățătorul Iuliu Vuia. Spre exemplu, în 27 octombrie/9 noiembrie a fost prezent în satele Buchin, Prisian și Cârpa (Valea Timișului), unde a prezidat împreună cu dr. Alexandru Morariu adunările de constituire a consiliilor locale.³⁵ În 28 octombrie/10 noiembrie 1918, cu același însoțitor, a participat ca delegat al Consiliului Național Român din Caransebeș la înființarea Consiliului Național din Obreja, unde s-a ales președinte preotul Patrachie Rădoiu, iar notar Pavel Cipău.³⁶ În aceeași zi de 10 noiembrie, în satul vecin Obrejei – Iazul – a avut loc o manifestare asemănătoare, înființându-se și aici Consiliul Local, avându-l ca președinte pe preotul Ioan Popovici, în prezența aceluiași „emiși” ai Consiliului Național Român din Caransebeș.³⁷

În 28 octombrie/11 noiembrie, Iuliu Vuia a participat la Borlova, tot împreună cu dr. Alexandru Moraru, la înființarea Consiliului Național, avându-l în frunte pe preotul Elisei Dragalina, apoi la Zervești, unde este ales ca președinte al Consiliului Român, preotul Iancu Jucos și la Turnu Ruieni, în fruntea românilor de acolo fiind ales preotul Mihuț Seracin. La constituirea consiliilor locale din Vârciorova și Bolvașnița a participat în 12 noiembrie 1918, adunările organizându-se cu sprijinul preoților.³⁸

În localitatea Măru, organizarea adunării naționale locale și a Gărzii naționale a fost făcută de preotul Gheorghe Popovici și de ofițerul Nicolae Table,³⁹ iar la Jupa, Consiliul Național Român s-a constituit în 8 noiembrie 1918, sub președinția învățătorului confesional Cornel Miclea. Ca responsabil al gărzii naționale a fost numit Cornel Radu, absolvent al școlii de ofițeri.⁴⁰

În general, preoții au fost aceia care au condus adunările populare din localitățile eparhiei, adunări ce au ales consilii românești care să înlocuiască administrația maghiară și să asigure ordinea și siguranța publică.⁴¹ La 23 octombrie/5 noiembrie, în comuna Comorăște, a avut loc adunarea populară sub

³² *Ibidem*, p. 78

³³ *Ibidem*, p. 79-82.

³⁴ *Ibidem*, p. 88-89, 91.

³⁵ *Lumina*, Caransebeș, I, 1918, nr. 45 din 28 noiembrie, p. 2.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Lumina*, Caransebeș, I, 1918, nr. 43 din 14 noiembrie, p.3.

³⁹ Ion Pârveu, Valentin Sandu, *Dr. Nicolae Table, personalitate marcantă în cultura și societatea bănățeană*, în volumul „Biserică și comunitate în Banat și Transilvania”, Editura Marineasa, Timișoara, 2007, p.10.

⁴⁰ I. Munteanu (coordonator), *Făurirea statului național unitar român...*, p. 57.

⁴¹ Ioan Munteanu, Vasile Mircea Zaberca, Mariana Sârbu, *Banatul și Marea Unire. 1918*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1992, p. 53-55.

conducerea preotului Iosif Nicolaeviciu, care, într-un frumos discurs, a arătat însemnătatea momentului pentru devenirea națională a românilor. Tot atunci s-au stabilit și gărzii care să asigure paza locuitorilor.⁴²

În orașul Lugoj, centrul politic al comitatului Caraș-Severin, o adunare populară s-a ținut în 21 octombrie/3 noiembrie 1918 și a fost prezidată de episcopul greco-catolic din localitate, Valeriu Traian Frențiu.⁴³ Cei care au vorbit mulțimii au fost protopopul dr. George Popovici, Valeriu Braniște, George Dobrin, George Gârda și Victor Bârlea, fiecare dintre ei cu discursuri de unire. Tot atunci s-a constituit și Consiliul Național Român din Lugoj și un batalion românesc pentru menținerea ordinii publice.⁴⁴ Valeriu Braniște a fost cel care a deschis adunarea și care a arătat celor prezenți însemnătatea momentului pentru viitorul națiunii române.⁴⁵

Bocșa Montană și-a ales Consiliul Național Român în 27 octombrie/10 noiembrie, în urma unei adunări populare. Președinte ales a fost dr. A. Oprea, iar comisar al poporului, protopopul Mihail Gașpar. Doi delegați ai acestui for au mers în satele din împrejurimi pentru a organiza consiliile și gărzile naționale.⁴⁶

În zona Mehădiei, principalii catalizatori ai comunităților românești au fost preotul Iosif Coriolan Buracu, reîntors recent de pe front și generalul Nicolae Cena. În 5/18 noiembrie, s-a constituit Consiliul Național Român al districtului Mehădiei, care a recunoscut ca for suprem al tuturor românilor din Transilvania Consiliul Național Român Central din Arad.⁴⁷ Inițial, președinte a fost ales generalul Cena, apoi, din motive de sănătate s-a retras, lăsându-l președinte pe Iosif Coriolan Buracu.⁴⁸ În aceeași zonă, comanda gărzilor militare a avut-o generalul Nicolae Cena, mare luptător pentru drepturile românilor,⁴⁹ care a și organizat alegerile pentru delegați la adunarea de la Alba Iulia.⁵⁰

Fruntașii români din Vârșeț și din împrejurimi au emis un apel către toți românii din zonă, în care cereau ca, în urma schimbărilor radicale întâmplate în țară, în fiecare localitate să se constituie consilii naționale românești, din care să facă parte 10-30 de membri, iar aceste consilii să asigure pacea și ordinea publică, avutul și siguranța persoanelor. În cazuri de necesitate urmau

⁴² Preot Ieremia B. Ghita, dr. George Nicolaeviciu, *Document inedit privind elementele premergătoare unirii din 1918*, în „Mitropolia Banatului”, XXVIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 713.

⁴³ *Drapelul*, Lugoj, XVIII, 1918, nr. 113 din 23 octombrie, p. 1

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ I. Munteanu (coordonator), *Făurirea Statului Unitar Național Român...*, p. 69.

⁴⁷ Preot prof. Nicolae Șerbănescu, *Preotul Coriolan Buracu (1888-1964)*, în „Mitropolia Banatului”, XXVIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 699.

⁴⁸ Liviu Suci, *Românii bănățeni la Marea Adunare de la Alba Iulia*, în „Studia Caransebesiensia”, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2004, p. 52.

⁴⁹ Liviu Groza, Mihail Rădulescu, *Grănicerii bănățeni în slujba neamului românesc*, Editura Dacia Europa Nova, Lugoj, 2002, p. 63-64.

⁵⁰ Prot. dr. Marcu Bănescu, *Granița bănățeană și unirea din 1918*, în „Mitropolia Banatului”, XXVIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 601.

să se ia măsuri pentru asigurarea averii comunale contra vandalizării.⁵¹ În 4 noiembrie 1918, ofițerii și soldații români din Vârșeț și Banatul de sud au format Consiliul Militar Național Român, care s-a pus la dispoziția Consiliului Român de la Arad, cu scopul de a asigura ordinea în rândul populației românești. La acest consiliu au aderat și foarte mulți fruntași români din Vârșeț.⁵²

Comitetul Național Român al cercului Oravița s-a constituit în 5 noiembrie 1918 sub președinția lui dr. Petru Cornean, tot atunci luând ființă și Consiliul Militar Național Român sub comanda lui Mihai Gropșianu.⁵³ Preotul Ștefan Cornel din Oravița, care a suferit prigoană și închisoare în timpul războiului, a fost un exponent principal al constituirii Comitetului Național Român al cercului Oravița. Însoțit de brigăzi ale gărzilor naționale, cu eșarfa tricoloră pe piept, preotul a mers în satele din jurul Oraviței și a ajutat la constituirea consiliilor naționale. Pentru activitatea sa, în 13 noiembrie 1918, a fost ales deputat pentru adunarea de la Alba Iulia. Alături de el, deputații cercului Oravița au fost Liviu Tigăreanu, Mihail Gropșianu, Gheorghe Jianu și Gheorghe Pipelea.⁵⁴

În toate localitățile eparhiei, cu sprijinul preoților s-au constituit consilii naționale românești, care au jurat credință Consiliului Central de la Arad. Nu doar localitățile, ci și asociațiile și societățile au luat o decizie în această privință. La conferința învățătorescă din fosta graniță militară, ținută în 8 noiembrie 1918 la Caransebeș, s-a hotărât constituirea învățătorilor români în sfat învățătoresc care să se supună Consiliului Național al Românilor din Transilvania și Ungaria.⁵⁵

În fața noilor transformări politice din Transilvania, regimentele românești întoarse de pe front, s-au constituit în consilii militare și au jurat credință Consiliului Național Român. *Foaia Poporului Român* din Budapesta arăta că astfel de manifestări ale armatei sunt „prologul unor mari evenimente pentru români, vestitoare a unei epoci noi în viața poporului român din Ungaria, Ardeal și Bucovina.”⁵⁶

Toate aceste activități cu interes național au fost promovate și, de cele mai multe ori, conduse de preoți, aceștia fiind catalizatorii principali ai comunităților. În mod firesc, toate aceste frământări au condus la decizia de a se convoca o adunare națională generală, după normele sufragiului universal. Aceasta s-a organizat la Alba Iulia, în 1 decembrie 1918 și a exprimat în mod unanim dorința de unire a tuturor românilor. Nu trebuie uitat că pentru acest eveniment Biserica a avut cel mai principal rol, clericii fiind aceia care au întreținut viu în rândul oamenilor sentimentul de unitate națională.

⁵¹ A.E.D.F., *Fond protopopiatul Vârșeț*, dosar 1918, nr. 305/4 noiembrie 1918.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ I. Munteanu (coordonator), *Făurirea statului național unitar român...*, p. 54.

⁵⁴ C. Răileanu, *Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române din Banat la Alba Iulia*, în „Mitropolia Banatului”, XXVIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 617.

⁵⁵ *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XXXIII, 1918, nr. 44 din 11 noiembrie, p. 3. Constantin Brătescu, *Învățătorii români din zona Caransebeșului în sprijinul unirii Banatului cu România*, în „Banatica”, Reșița, 1979, p. 395.

⁵⁶ *Foaia Poporului Român*, Budapesta, VII, 1918, nr. 230 din 5 noiembrie, p. 1.